

Научни сарадник

https://doi.org/10.18485/iipe_rat_ukrajina.2023.ch8

Институт за међународну политику и привреду

Број страница: 127–144

Београд

E-mail: milos.petrovic@diplomacy.bg.ac.rs

Окршај политичких наратива: од „Путиновог рата“ до „колективног Запада“¹

Милош ПЕТРОВИЋ

Апстракт

Овај рад фокусира се на истраживање званичног политичког наратива у контексту инвазије на Украјину. Аутор полази од става да бројне синтагме које Европска унија употребљава одражавају ставове те организације о неоправданости напада и кривици Русије за изазивање рата (и повезаним негативним феноменима). У том смислу, аутор анализира употребу израза попут „Путинов рат“, „неоправдана агресија“ и друге сличне синтагме, тумачећи их у контексту дискурса о одговорности Русије за сукоб. Важан предмет анализе у овом истраживању јесу и елементи тзв. Цивилизацијске идеологије која заузима све видљивију улогу у званичном руском политичком дискурсу, при чему ће главни фокус бити на сегментима говора руског председника приликом проглашавања почетка напада на Украјину. У том контексту, аутор анализира употребу синтагми попут „колективног Запада“ у говорима Владимира Путина, поткрепљујући хипотезу да руска страна Унију не доживљава као паритетног ривала, већ пре као експонента америчких интереса. Додатно, аутор се руководи и примесам офанзивног класичног реализма у тумачењу украјинског рата, као и појединачним нивоом анализе, настојећи да ближе илуструје утицај Владимира Путина у формулисању ставова, активности и политичких одлука у контексту актуелног рата.

Кључне речи: политички наратив, геополитика, Европска унија, Путин, рат у Украјини.

¹ Рад је настао у оквиру научноистраживачког пројекта „Србија и изазови у међународним односима 2023. године“, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, а реализује Институт за међународну политику и привреду током 2023. године.

Уводна разматрања

Десет месеци од почетка војног напада на Украјину, уочи божићних празника по грегоријанском календару, председник Русије навео је да циљ није продубљивање сукоба, већ напротив, да се *рат* заустави.² Ова изјава привукла је пажњу и у домаћим и у међународним круговима, будући да се по први пут одступило од званичне синтагме „специјална војна операција“, и то са највишег нивоа власти – од стране руског председника и врховног заповедника војске Владимира Путина (*Владимир Путин*). Такво термилошко одступање, и то са највишег државног нивоа, илустративно је у барем три аспекта.

Најпре, таквим одредницама се барем имплицитно препознаје широки обухват и интензитет напада на Украјину, укључујући и велики број војних жртава на обе стране.³ Друго, употреба речи „рат“ од стране председника Путина заправо представља кршење руских прописа. Наиме, на самом почетку напада, на снагу је ступио закон по којем се употреба термина попут рата или инвазије сматра кривичним делом ширења лажних информација, које са собом повлачи могућност затворске казне у трајању до 15 година и високе новчане казне.⁴ Док је наведени пропис изазвао практичне и институционалне проблеме у остваривању слободе говора и информисања грађана Русије, ангажману медијских радника, као и јавних службеника, употреба термина „рат“ није изазвала правно-процедуралне последице за руског председника. Међутим, прибегавање том изразу, осим тезе да се ради о лапсусу, може бити повезана и са другим изјавама Владимира Путина тих дана о „изузетно тешкој“ ситуацији у припојеним областима и „крајње компликованој“ ситуацији која је подложна пролонгирању.^{5,6} Треће, спровођење прве

² Trevelyan, M. „Russian politician files legal challenge over Putin’s reference to Ukraine ‘war’“, *Reuters*, 23 December 2022.

³ Напомена: према последњим званичним подацима објављеним у септембру 2022. званично је потврђена смрт око 6 хиљада руских војника. Видети: Matthews, L. A., Stiles, M., Nagorski, T., Rood, J. & Labbate, M. „The Ukraine War in data: Russia acknowledges nearly 6,000 war dead (the real figure is probably much higher)“, *The Grid*, 22 December 2022.

⁴ Simon, S. *Russian law bans journalists from calling Ukraine conflict a ‘war’ or an ‘invasion’*, NPR, 2022, <https://www.npr.org/2022/03/05/1084729579/russian-law-bans-journalists-from-calling-ukraine-conflict-a-war-or-an-invasion>, 20/12/ 2022; AFP, „Russia Bans Media Outlets From Using Words ‘War,’ ‘Invasion’“, *The Moscow Times*, 26 February 2022.

⁵ Beta-AFP, „Putin: Situacija izuzetno teska u cetiri regiona juzne i istočne Ukrajine“, *Danas*, 20. decembar 2022.

⁶ Seddon, M. Anastasia Stognei & Felicia Schwartz, „Vladimir Putin warns war in Ukraine becoming ‘extremely complicated’“, *The Financial Times*, 20 December 2022.

мобилизације у Русији након завршетка Другог светског рата, па макар и делимичне – за 300 хиљада резервиста, из перспективе власти је захтевало и одређену промену дискурса, будући да се од јесени 2022. очигледно прешло у наредну фазу рата, што је подразумевало и потребу за променом званичне реторике.⁷

Док динамика рата утиче и на извесну промену политичког наратива у Русији у погледу квалификације самог сукоба, аутор полази од става да терминологија коју ЕУ употребљава у контексту рата у Украјини одражава вредносни став те организације о неоправданој природи напада на ту земљу, односно одговорности Русије за изазивање и вођење рата и његове негативне последице. У том контексту, аутор истражује употребу израза попут „Путинов рат“, „инвазија“, „агресија“ у европским политичким документима, из перспективе вредносне одређености ЕУ да је за рат у Украјини одговорна руска страна. Аутор у садржајном смислу ограничава истраживање „само“ на европски и руски политички наратив, свестан чињенице да су у том домену веома релевантни и дискурси других актера, попут нпр. украјинске стране која у овим тренуцима представља највеће бојно поље на нашем континенту у последњих осам деценија.

Важан предмет анализе у овом истраживању јесу и елементи тзв. цивилизацијске идеологије која заузима све видљивију улогу у званичном руском политичком наративу, где аутор истражује и термине новијег датума попут „колективног Запада“. Док Европска унија Русију у политичком дискурсу фактички сматра за непријатеља, а у најмању руку за стратешког ривала, с друге стране, употреба појмова попут „колективног Запада“ упућује на хипотезу да руководство Русије Унију у геополитичком погледу не доживљава истоветно, тј. као паритетног такмаца. Заправо, на основу анализираних извора пре би се могло констатовати да руска страна Унију перципира и третира као експонента америчких интереса у Европи и, заправо, секундарног актера у односу на организације попут НАТО-а (у којима САД директно учествује, и то као најмоћнија светска сила). Аутор ће ова разматрања анализирати у оквиру цивилизацијског идеолошког приступа који добија на замаху у Русији, руководећи се Путиновим говором приликом проглашавања почетка напада на Украјину.

⁷ Osborn, A. „Explainer: What does Vladimir Putin’s ‘partial’ mobilisation mean for Russia’s military machine?“, *Reuters*, 21 September 2022.

Европски дискурс о рату у Украјини

Док је Кремљ своје војне активности у Украјини дуго ословљавао еуфемистичким изразима попут „специјалне војне операције“, у Европи, САД и великом делу међународне заједнице од почетка су употребљавани појмови попут „агресије“ и „инвазије“.⁸ У изјави Европског савета од 24. фебруара најоштрије је осуђена „војна агресија без преседана“ спрам Украјине и подвучено да се „неоправданим војним активностима крши међународно право“ и „ремети европска и светска стабилност и безбедност“.⁹ Употреба термина „агресија“ почивала је на аргументацији да се ради о противправној употреби силе која није утемељена у контексту права на самоодбрану Русије (будући да оружаног напада на ту земљу није било), као ни у погледу подржавања права на самоопредељење источних области Украјине оружаном путем.¹⁰

Резолуција Парламентарне скупштине Уједињених нација ES-11/1, усвојена 2. марта 2022. уз предводничку улогу европских земаља и САД (и укупну подршку 141 државе-чланице, укључујући и Србију), званично је окарактерисала инвазију као чин агресије против Украјине и позвала на што хитније постизање мирног решења.¹¹ Институције Европске уније су у току 2022. године усвојиле и девет пакета рестриктивних мера против Русије у свим областима: од појединачних санкција спрам особа које се сматрају повезаним са инвазијом, преко финансијских и банкарских санкција, до замрзавања и ограничавања трговине, промета енергената и спровођења енергетских пројеката, пољопривреде, до ограничења у секторским областима (од авијације до медицинске струке).¹² Поред наведених

⁸ Што се огледа у терминологији у оквиру низа рестриктивних мера спрам Русије због њених штетних активности у Украјини. Искрпнија листа мера доступна је на интернет страници Европског савета: European Council, *Timeline – EU response to Russia's invasion of Ukraine*, Consilium, 2022, <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eu-response-ukraine-invasion/timeline-eu-response-ukraine-invasion/>, 20/12/2022.

⁹ European Council, *Joint statement by the members of the European Council (24 February 2022)*, Consilium, 2022, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/02/24/joint-statement-by-the-members-of-the-european-council-24-02-2022/>, 20/12/2022.

¹⁰ Dananjaya, K. & Dhananjaya, S. N. (2022). The Legality of Russia's Special Military Operation Against Ukraine from International Law Perspective. *Jurnal Kertha Patrika*, vol. 44, no. 1, 44–61.

¹¹ „United Nations' General Assembly Resolution ES-11/1“, 2 March 2022.

¹² *Sanctions adopted following Russia's military aggression against Ukraine*, European Commission, 2022, https://finance.ec.europa.eu/eu-and-world/sanctions-restrictive-measures/sanctions-adopted-following-russias-military-aggression-against-ukraine_en, 30/12/2022.

мера, Европска унија је начинила и велики стратешки гест тиме што је званично препознала Украјину као кандидата за чланство, након што је деценијама оклевала да се изјасни о дугорочним исходима политичке сарадње с том земљом.¹³

Поред нормативног аспекта, који се огледа у европским прописима и одлукама институција, Европска унија је као један од водећих актера у међународним односима у домену „меке моћи“ кроз наративе својих политичких представника исказивала своја вредносна и друга опредељења спрам рата у Украјини. Жозеп Борел (Josep Borrell), потпредседник Европске комисије и Високи представник Европске уније за спољну политику и безбедност, у ауторском тексту у првој недељи инвазије на Украјину, у самом наслову оквалификовао је сукоб синтагмом „Путинов рат“.¹⁴ Борел наводи да је „огољена агресија на Украјину“ допринела „рабању геополитичке Европе“, да је руски председник „можда убеђен да му Украјина припада као део велике Русије“, као и да ће „настојати да оправда крвопролиће“ митологизацијом сукоба као западног (спрам „осталих“).¹⁵ На тај начин је рат, из европске перспективе, не само додатно окарактерисан као освајачки, неправедан и неоправдан већ је и персонализован, односно пренесен на ниво појединца: Владимир Путин је издвојен као идеолог и творац сукоба. Аутор овог истраживања полемиче да је таквим изразима Европска унија настојала да учини барем две ствари: (1) да пружи одговор на прокламовану намеру Русије да „денацификује“ и „разоружа“ Украјину – односно, фактички, да утиче на смену власти у тој земљи; (2) да покуша да утиче на руско јавно мњење да се дистанцира од штетних одлука државног руководства.¹⁶

У погледу прве ставке, судећи по дипломатским изворима Фајненшел Тајмса (*Financial Times*), већ крајем марта 2022. године – месец дана по почетку инвазије – од прокламованих намера да се Украјина „денацификује“ и „разоружа“ (тј. да се обори влада Украјине) Москва би одустала под одређеним условима, нпр.

¹³ Петровић, М. (2019). *Настанак украјинске кризе: од политичке илузије Европске уније до битке за постсовјетску Европу*. Институт за међународну политику и привреду, 27. Доступно и у дигиталном облику: <http://repozitorijum.diplomacy.bg.ac.rs/865/1/Nastanak%20ukrajinske%20krize.pdf>.

Такође: Kovačević, M. EU's Revised Enlargement Methodology: Emperor's New Clothes As the New Iron Curtain Falls in Europe, *Međunarodni problemi* vol. LXXIV, no 3, 351.

¹⁴ Borrell, J. „Putin's War Has Given Birth to Geopolitical Europe“, *Project Syndicate*, 3 March 2022.

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Fisher, M. „Putin's Case for War, Annotated“, *New York Times*, 24 February 2022.

обавезивањем Кијева на војну неутралност, тј. неучлањење у НАТО.¹⁷ Међутим, како се ради о поверљивим дипломатским информацијама са безбедносном позадином, ову ставку није могуће потврдити, а поред тога, рат се наставио несмањеном жестином, што илуструје неспремност обе или једне од страна да се рат оконча (барем у том стадијуму ратовања). Што се тиче друге ставке, антиратни протести који су исходovali хапшењима више хиљада демонстраната у Русији сведоче, у најмању руку, о неслагању једног дела становништва са инвазијом на Украјину.¹⁸ То није необично, имајући у виду сродност и бројне заједничке карактеристике које спајају руски и украјински народ. Међутим, у погледу процена ставова јавног мњења постоје значајна размимоилажења. Према истраживању британског Министарства одбране, подршка рату у самој Русији је опала са око 80% у априлу на свега око 25% у децембру 2022. године, при чему би натполовична већина испитаника била наклоњена мировним преговорима са Украјином.¹⁹ С друге стране, истраживање једне независне руске новинске агенције показало је да је у новембру Путинову одлуку да започне рат (и даље) подржавало 60% испитаника, што, иако је натполовично, представља пад од 10% у односу на пролеће 2022. године.²⁰

Како год било, делује да је становништво подељеније у погледу перцепције напада на Украјину него што политички дискурс настоји да представи, будући да постоје и значајне препреке у остваривању потпуне слободе изјашњавања руских грађана. Разлоге за то треба тражити не само у ограниченој слободи изјашњавања о том питању у Русији већ и у глобално присутном феномену „окупљања око заставе“, који је нарочито изражен у кризним политичким ситуацијама попут ратова.²¹ Међутим, такође треба напоменути и да противљење рату у Украјини од стране значајног дела руских грађана не треба аутоматски изједначавати са прозападним, проукрајинским или проевропским

¹⁷ Seddon, M., Olearchyk, R. & Foy, H. „Russia no longer requesting Ukraine be ‘denazified’ as part of ceasefire talks“, *The Financial Times*, 28 March 2022.

¹⁸ Treisman, R. „Russia arrests nearly 5,000 anti-war protesters over the weekend“, *NPR*, 7 March 2022.

¹⁹ VOA News, „Russian Public Support Dropping for War on Ukraine – British Defense Ministry“, *Voice of America*, 4 December 2022.

²⁰ Rustamova, F. & Tovkaylo, M. „What Secret Russian State Polling Tells Us About Support for the War“, *The Moscow Times*, 6 December 2022.

²¹ Пример анализе тог феномена након терористичког напада у САД 2001. године: Hetherington, M. J. & Nelson, M. (2003). *Anatomy of a Rally Effect: George W. Bush and the War on Terrorism. PS: Political Science and Politics*, vol. 36, No. 1, 37–42.

ставовима, баш као што не треба изједначавати стање мира са само једном политичком идеологијом (будући да је политичка пракса разнолика у различитим регионима света). Залагање за мир представља не само правни и политички већ и шири друштвено-хуманистички концепт, као независни аспект у односу на идентитетске или цивилизацијске преференције. У сваком случају, поделе између Европске уније и Русије су изузетно дубоке, и то не само у политичком смислу већ и у друштвеном погледу, и за превазилажење тих подела биће потребни велики напори и доста времена, имајући у виду интензитет и обим актуелног сукоба. Аутор овог истраживања сматра да би постизање мира представљало само прву нужну степену у правцу неког дугорочног детанта између две стране.

Теоријска анализа: од државе-вука до цивилизацијске логике

Из перспективе офанзивног класичног реализма Рандала Швелера (*Randall L. Schweller*), безбедност представља примарну преокупацију држава као чланица међународног система.²² За разлику од тзв. државалавова, најугрожаванијих земаља које нису спремне да плате високу цену како би увећале своју моћ и суштински се не противе очувању постојећег стања, тзв. државе-вукови спремне су на то како би поправиле свој међународни статус који сматрају неодрживим и неадекватним у постојећем облику.²³ Како Швелер објашњава, мисија сила које су наклоњене очувању постојећег стања (државе-лавови) јесте да одвраћају државе-вукове од предузимања агресивних и ревизионистичких активности, и то не само ради неке могуће добити, већ првенствено због очувања својих (привилегованих) позиција.²⁴ У својој илустрацији динамике међународних односа, он парафразира Волтера Липмана (*Walter Lippmann*) (да само велика сила може да одоли и порази другу велику силу).²⁵ Другим речима, задатак држава-лавова јесте да одвраћају, зауздају и спречавају ревизионистичке силе да промене међународне прилике у своју корист и тиме не само измене постојеће стање већ и угрозе њихове сопствене позиције и перспективе развоја.

²² Живојиновић, Д. (2008). Неокласични реализам у теоријама међународних односа. *Годишњак Факултета политичких наука*, vol. 2, бр. 2, 378.

²³ Ibid., 378–379.

²⁴ Schweller, R. L. (1994). Bandwagoning for Profit: Bringing the Revisionist State Back In. *International Security*, vol. 19, no. 01, 101.

²⁵ Ibid.

У контексту напада на Украјину, Русија се може перципирати као „држава-вук“, односно као ревизионистичка сила. У свом говору 24. фебруара, када је обзнанио почетак тзв. специјалне војне операције у Украјини, руски председник подвукао је да су тензије спрам Запада узроковале егзистенцијални сукоб, те да је подела света након распада Совјетског Савеза исходувала „обманом“ и „изигравањем“ Русије.²⁶ Таквој логици се морало стати на пут војним средствима, навео је председник Путин.²⁷ Статус кво који је деценијама био на снази је нарушен, али је то учињено од стране Запада, а не Русије, аргументација је руске стране; одговор у виду интервенције је стога изнуђен и није намењен увећању, већ одржавању већ постојеће моћи Русије. Међутим, агресивна и противправна природа копнене, поморске и ваздушне инвазије на Украјину која улази у своју другу годину одудара од званичног наратива Русије да је рат био самоодбрамбен и изнуђен. Напад је изазвао највећу избегличку кризу у Европи након Другог светског рата, до сада исходовао смрћу десетина хиљада људи и геополитичким тензијама без скоријег преседана.²⁸ Поред тога, окупација а потом и званично припајање Луганска, Доњеца, Херсона и Запорожја Русији говоре управо супротно од званичног наратива да се жели очувати раније стање међународних односа, а више у прилог освајачкој природи и намери да се моћ увећа одузимањем територија суседној држави, међународно признатој држави која је независна дуже од 30 година. Заправо, ревизионистичка логика може се уочити како у наративу (нпр. Путиновом говору приликом почетка напада), тако и у самим активностима на терену.

У међународним односима објашњавању различитих феномена, попут рата у Украјини, може се приступити из више перспектива: из глобалног (тј. системског) аспекта, са државног нивоа, са нивоа групе и са нивоа појединца. На системском тј. глобалном нивоу, може се анализирати начин на који се та криза одражава на динамику моћи у различитим сегментима (попут нпр. функционисања међународних тела и доношења одлука у контексту ограничавања учешћа Русије или других манифестација рата у Украјини). На међународном изопштавању Русије

²⁶ Fisher, M. „Putin’s Case for War, Annotated“, op. cit.

²⁷ Ibidem.

²⁸ Према званичним подацима Уједињених нација, појединачно је побројано око 7 хиљада цивилних жртава само у току 2022. године, с тим да та институција сматра да је заправо број погинулих знатно већи. Према: *Ukraine: civilian casualty update 3 January 2023*, United Nations – Office of the High Commissioner for Human Rights, 2023, Internet, <https://www.ohchr.org/en/news/2023/01/ukraine-civilian-casualty-update-3-january-2023,05/01/2023>.

услед њених штетних активности у Украјини ради се у домену економије и финансија (нпр. онемогућавање међународног платног промета), енергетике (драстичним смањивањем увоза енергената), политичких и других форума. На државном нивоу, могуће је анализирати нације као актере у међународним односима, с обзиром на њихове способности, одлике и предиспозиције. На групном нивоу, могуће је истраживати аспекте попут начина на који различите друштвене групе доприносе доношењу одређених одлука – нпр. анализирати позиције унутар Руске православне цркве или неких утицајних интелектуалних, економских, политичких и других кругова у Русији, или начинима на који поједине институције утичу на друге домене. Најзад, на појединачном нивоу, може се пратити и објашњавати начин на који појединци (нпр. државници) дају лични допринос одређеним међународним одлукама.²⁹

Према речима професора Херберта Келмана (*Herbert C. Kelman*), „појединци су ти који угрожавају и који се осећају угроженима; који опажају и не опажају; који дају и ускраћују подршку; који се надмећу и сарађују; који убијају и који умиру.“³⁰ И Андреј Пионтковски (*Андрей Пионтковский*), руски научник и политички мислилац, на самом почетку украјинске геополитичке кризе половином претходне деценије написао је: „Свих сто процената руске спољне политике води једна особа, Владимир Путин. Кључ руске спољне политике, њене стратегије, мотива и интереса, све то потиче од те једне особе.“³¹ Имајући у виду моћ коју ужива председник Русије, не само као последица чињенице да та земља има полупредседнички систем власти већ и то да се ради о вишедеценијском државнику који суверено влада захваљујући и институционалним и ванинституционалним механизмима утицаја, аутор сматра појединачни ниво анализе у случају Владимира Путина врло релевантним аспектом овог истраживања.

Владимир Трапара наводи да од три спољнополитичке идеологије које су присутне у Русији од краја Хладног рата (западњаштво, државништво и цивилизационизам), последња наведена школа мишљења бива све присутнија у политичком наративу последњих година; он преноси и ставове блиског сарадника руског председника да Русију, због њеног геополитичког осамостаљивања као последица инхерентних тежњи руске нације, очекује вишедеценијски период

²⁹ Kelman, H. C. (1970). The Role of the Individual in International Relations: Some Conceptual and Methodological Considerations. *Journal of International Affairs*, vol. 24, no. 1, 1–2.

³⁰ Ibidem.

³¹ Piontkovsky, A. (2015). Putin's Russia as a Revisionist Power. *Journal on Baltic Security*, vol 1, no. 1, 6–13.

изолације.³² Успон цивилизацијских политичких идеја у Русији огледа се и у прихватању неоевроазијске идеологије од стране руске политичке и војне елите, чији је један од најпознатијих представника политички филозоф др Александар Дугин (*Александр Дугин*).³³ Ради се о оснивачу „сверуског политичко-друштвеног покрета Евроазија“, основаног пре две деценије у блиској сарадњи са некадашњим и тада актуелним члановима руских специјалних служби.³⁴

Дугин заступа став да је постмодерни либерални поредак скренуо у правцу фашизма, изазивајући биолошко, етичко, идентитетско, морално и друго пропадање; модернизам изједначава са сатанизмом и дегенерацијом, залажући се да се оконча истрајавање на „апсолутно погрешним“ вредностима, науци, филозофији, уметности, друштву, разумевању постојања, времена и простора.³⁵ Делује да наратив о декаденцији и суноврату либерализма заправо служи за дисквалификацију „Запада“ као таквог – антипода онога што Русија, из његове перспективе, треба да буде. Сам Дугин у интервјуу из 2018. године наводи да није Путинов саветник, већ да је његов утицај „доста јачи“, будући да је Владимир Владимирович од ступања на дужност председника Русије почео да усваја његову аргументацију и идеје о евроазијском повезивању.³⁶ Би-Би-Си (ВВС) карактерише Дугина синтагмом „Путинов мозак“, говорећи да се ради о ултранационалисти који сматра за руску мисију супротстављање америчкој и уопште западној доминацији; ради се о утицајној друштвеној фигури која заговара наставак напада на Украјину и повратак територија те земље под окриље Русије у контексту актуелног рата.³⁷ Ради се, у најмању руку, о утицајном интелектуалцу који је заговорник ревизионистичких идеја које, на примеру напада

³² Трапара, В. (2022). Перспективе односа Русије и САД у светлу рата у Украјини: 'обуздавање 2'. *Међународни проблеми*, vol. LXXIV, бр. 4, 513.

³³ Abbas, R. S. (2022). Russia's Eurasian union dream: A way forward towards multipolar world order. *Journal of Global Faultlines*, vol. 9, no. 01 (January-February), 34.

³⁴ Dunlop, J. *Aleksandr Dugin's Foundations of Geopolitics*, Stanford – Freeman Spogli Institute and Stanford Global Studies, <https://tec.fsi.stanford.edu/docs/aleksandr-dugins-foundations-geopolitics>, 10/01/2023.

³⁵ Abbas, R. S. Russia's Eurasian union dream: A way forward towards multipolar world order, op. cit, 34–35.

³⁶ Spannaus, A. *A Russian conservative view of Putin: interview with Alexander Dugin*, Aspenia Online, 2018, <https://aspensiaonline.it/a-russian-conservative-view-of-putin-interview-with-alexander-dugin/>, 10/01/2023.

³⁷ „Русија и Украјина: ко је била Дарија Дугина и шта значи њено убиство“, *BBC News на српском*, 24. август 2022.

на Украјину, делује да се барем делимично остварују и у политичкој пракси.³⁸

Заправо, Дугиново име се до те мере идентификује са заговарањем рата да се недавно убиство његове кћерке Дарије Дугине (*Дарья Дугина*) у Москви незванично доводи у везу са украјинским безбедносним институцијама, чија је примарна мета наводно требало да буде њен отац, као један од идеолога сукоба (иако је и Дарија била гласни подржавалац инвазије на Украјину).³⁹ Путиново поштовање према Дугину и његовој породици исказано је и државним почастима. Премда је Дарија била далеко мање позната од свог утицајног оца, у контексту политичких околности које су обележене нападом на Украјину, председник Путин је одлучио да је постхумно одликује орденом за храброст, док је Александар Дугин изјавио да је његова кћерка „дала живот за руску победу на фронту“.⁴⁰ Према речима самог Путина, радило се о „памятној, талентованој особи са правим руским срцем“.⁴¹

Убиство Дугине попримило је не само дубоку политичку симболику, повезивањем са херојским врлинама палог борца, већ је, готово извесно, изазвало и додатна размимоилажења и поделе између неистомишљеника у оквиру актуелног сукоба, како у Русији, тако и изван ње. Међутим, из угла појединачног нивоа анализе врло је тешко, а вероватно и неизводљиво, да се покаже да су Дугинова радикална становишта инспирисала, делом или доминантно, доношење скоријих политичких одлука у Русији (осим у случају неке експлицитне Путинове изјаве која би томе ишла у прилог). Оно што се може констатовати јесте да постоје извесна преклапања између Дугинових идеја, с једне стране, и актуелног политичког дискурса и праксе, с друге стране. Те подударности су евидентне како у деловима аргументације руског председника, тако и у одређеним одлукама у погледу рата у Украјини.

Говор руског председника одржан поводом почетка инвазије на Украјину (24. фебруара 2022. године) садржи доста ставова о тзв. западним обманама и спремности да се искористе вишедеценијски

³⁸ Eastwood, B. *Putin's Philosophers: Reading Vasily Grossman in the Kremlin*, Foreign Policy Research Institute, 2022, <https://www.fpri.org/article/2022/11/putins-philosophers-reading-vasily-grossman-in-the-kremlin/>, 10/12/2022.

³⁹ Sands, L. „Darya Dugina: Daughter of Putin ally killed in Moscow blast“, *BBC*, 21 August 2022.

⁴⁰ „Русија и Украјина: ко је била Дарија Дугина и шта значи њено убиство“, *BBC News* на српском, 2022, преузето са: <https://www.bbc.com/serbian/cyr/svet-62649069>, 03/01/2023.

⁴¹ *Le Monde*-AP-AFP, „Putin says Daria Dugina's killing is a 'vile crime'“, *Le Monde*, 22 August 2022.

изазови с којима се Русија суочава ради слабљења те земље.⁴² Путин наводи да је од распада Совјетског Савеза Русија настојала да искрено сарађује са тзв. колективним Западом, што је резултовало тиме да се Русија једнострано разоружа и да се дуго бори против сецесиониста на Кавказу.⁴³ Иначе, термин „колективни Запад“ је релативно нова синтагма коју је Путин први пут применио поводом широког међународног непризнавања резултата председничких избора у Белорусији 2021. године.^{44, 45} У том контексту, најпре се мислило на Европску унију, али такође и на САД и на чланице НАТО-а.

Како наводи Екатарина Чимирис (*Екатерина Чимирис*), концепт колективног Запада користан је у политичком дискурсу јер адекватно обједињује лоше особине непријатеља: агресивност (било кроз западне интегративне процесе или културну доминацију); двоструке аршине (при чему Запад штити своје границе, док се истовремено меша у унутрашњу и спољну политику других) и непоузданост (такав Запад је већ издао Русију деведесетих и учиниће то поново).⁴⁶ Председник Путин је у свом говору настојао да што верније илуструје своју перцепцију колективног Запада, уз наводе да су тек скоро престала настојања да се Русија инструментализује; тежило се „уништавању наших традиционалних вредности и наметању њихових лажних вредности које би нас уназадиле“; потом, агресивном наметању образаца понашања као што су то учинили у својим земљама, оне који директно воде ка пропадању и изопачењу, а који су супротне људској природи... „то никад нико није успео да учини, нити ће они сада то успети“.⁴⁷ Напад на Украјину у том смислу (посредно) аргументован је и културолошким дилемама у Русији, који чине важан део цивилизацијске политичке идеологије која доживљава успон у тој земљи.

⁴² President of Russia, *Address by the President of the Russian Federation (24 February 2022)*, 2022, <http://en.kremlin.ru/events/president/news/67843>, 10/01/2023.

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Chimiris, E. (2022). The Collective West Concept and Selected Western Actors (Germany, Norway, Estonia, NATO) in the Russian Media: Post-Crimea Dynamics. *Global Journal of Human-Social Science*, vol. 22, no. 1, 3.

⁴⁵ Синтагму „колективни Запад“ министар Сергеј Лавров употребио је још 2018. године, а има назнака да је употребљавана и нешто пре тога од стране руских званичника. Према: *The Collective West Concept and Selected Western Actors (Germany, Norway, Estonia, NATO) in the Russian Media: Post-Crimea Dynamics*, Social Sciences Research, 2022, https://socialscienceresearch.org/index.php/GJHSS/article/view/3947/1-The-Collective-West_html, 24/2/2023.

⁴⁶ Ibidem, 11.

⁴⁷ President of Russia, *Address by the President of the Russian Federation (24 February 2022)*, 2022, <http://en.kremlin.ru/events/president/news/67843>, 10/01/2023.

Свепрожимајућа неверљивост према колективном Западу у политичком, друштвеном, културолошком и другом погледу представља угаони камен цивилизацијских аргумената који, као што је показано у претходном сегменту рада, поседује одређена преклапања са политичким дискурсом Кремља.

Закључна разматрања

Закључци истраживања политичких наратива у појединим документима Европске уније и Русије указују на различите механизме и аргументацију који се користе за дискредитацију непријатељске стране. С једне стране, Европска унија се руководи двојаким приступом: (1) позивањем на одредбе међународног права и (2) персонализацијом кривице, фокусирајући се првенствено на штетне одлуке руског председника. Насупрот томе, руска страна у званичном дискурсу Европску унију тежи да представи првенствено у контексту ширег „западног фронта“, пре него као јединственог актера у међународним односима.

Премда Европска унија у имплицитном смислу за руског председника представља неодвојив део непријатељског колективног Запада, она се у његовом говору од 24. фебруара не спомиње ни један једини пут, док се реч НАТО спомиње чак девет пута.⁴⁸ Може бити више објашњења за то. Руски председник можда игнорише Европску унију с обзиром на њене инфериорне капацитете у домену „тврде моћи“. Заправо, цивилизационистичка логика која ужива видљиво место у политичком дискурсу у Русији на прво непријатељско место у међународним односима ставља америчку хегемонију, а не европске земље. Према виђењу цивилизациониста, европске земље представљају неку врсту платформе, простора кроз који се амерички утицај преноси и угрожава Русију. Њихова улога у оквиру „колективног Запада“ се перципира као пасивна и подређена интересима САД, без неког сопственог институционалног међународног идентитета. Међутим, ма колико оне биле координисане и блиске у многим доменима, укључујући и поимање и третирање рата у Украјини, везе између Европске уније и САД нису у органском смислу повезане тако да чине кохерентну целину, тако да редукционистичко свођење на „колективни Запад“ у том контексту нема институционално утемељење.

С друге стране, Северноатлантска алијанса представља донекле другачији пример. НАТО обухвата не само САД (као глобалног хегемона, који представља и најутицајнију чланицу те организације) већ и 78%

⁴⁸ Ibidem.

актуелних чланица Европске уније.⁴⁹ У том смислу, из перспективе руског политичког наратива, НАТО представља адекватнију манифестацију „колективног Запада“, не само због чињенице да се ради о једном великом војном савезу, о организацији која је имала одређену улогу у провоцирању и динамички кризе, већ због тога што је у јеку ратних сукоба тај ентитет врло погодан за илустровање представе о удруженом западном непријатељу. У прилог таквим разматрањима говоре и претходно наведени медијски написи о неучлањењу Украјине у НАТО као једном од, како делује, приоритетних безбедносних гаранција које Русија настоји да осигура у рату који води против свог западног суседа. Таква тумачења делују да су и у складу са дугогодишњим наративом руског председника о изигравању Русије од стране Северноатлантске алијансе. Међутим, чињеница да је разматрање украјинског чланства у Северноатлантској алијанси фактички замрзнуто исте године када је начелно „обећано“, 2008. године, а да је испуњавање те „гаранције“ 15 година касније додатно искомпликовано ерупцијом територијалних спорова у тој земљи (поред рата који је у току), не спречава ни Русију ни НАТО да користе аргумент о приступању Кијева том војном блоку у облику својеврсног аксиома – упркос томе што се ради о крајње хипотетичком и врло тешко замисливом сценарију из актуелне перспективе.

Закључци овог истраживања указују на постојање асиметричне перцепције: док ЕУ руску страну у политичком наративу и повезаним активностима третира као приоритетног ривала, Русија за свог „правог“ стратешког такмаца сматра Сједињене Америчке Државе, које кроз војну платформу НАТО остварују своје интересе у Европи. Иако и европске земље представљају супротстављену страну Москви, на основу анализираних руских наратива, делује да се оне посматрају пре као инструменти САД/НАТО, него као конституенте Европске уније као засебног међународног актера.

⁴⁹ Уколико се обухвате и Шведска и Финска чије је приступање Северноатлантској алијанси у току, чак 85% чланица (тј. 23 од 27) ЕУ биће чланице НАТО-а.

Библиографија

- Abbas R. S. (2022). Russia's Eurasian union dream: A way forward towards multipolar world order. *Journal of Global Faultlines*, vol. 9, no. 01 (January-February 2022), 33-43.
- AFP, „Russia Bans Media Outlets From Using Words ‘War,’ ‘Invasion’“, *The Moscow Times*, 26 February 2022.
- Beta-AFP. „Putin: Situacija izuzetno teška u četiri regiona južne i istočne Ukrajine“, *Danas*, 20. decembar 2022.
- Borrell, J. „Putin's War Has Given Birth to Geopolitical Europe“, *Project Syndicate*, 3 March 2022.
- Chimiris, E. (2022). The Collective West Concept and Selected Western Actors (Germany, Norway, Estonia, NATO) in the Russian Media: Post-Crimea Dynamics. *Global Journal of Human-Social Science*, vol. 22, no. 1, 1–12.
- Dananjaya, K. & Dhananjaya, S. N. (2022). The Legality of Russia's Special Military Operation Against Ukraine from International Law Perspective. *Jurnal Kertha Patrika*, vol. 44, no. 1, 44–61.
- Dunlop, J. *Aleksandr Dugin's Foundations of Geopolitics*, Stanford – Freeman Spogli Institute and Stanford Global Studies, <https://tec.fsi.stanford.edu/docs/aleksandr-dugins-foundations-geopolitics>, 10/01/2023.
- Eastwood, B. *Putin's Philosophers: Reading Vasily Grossman in the Kremlin*, Foreign Policy Research Institute, 2022, <https://www.fpri.org/article/2022/11/putins-philosophers-reading-vasily-grossman-in-the-kremlin/>, 10/12/2022.
- European Council, *Joint statement by the members of the European Council (24 February 2022)*, Consilium, 2022, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/02/24/joint-statement-by-the-members-of-the-european-council-24-02-2022/>, 20/12/2022.
- European Council, *Timeline – EU response to Russia's invasion of Ukraine*, Consilium, 2022, <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eu-response-ukraine-invasion/timeline-eu-response-ukraine-invasion/>, 20/12/2022.
- Fisher, M. „Putin's Case for War, Annotated“, *New York Times*, 24 February 2022.
- Hetherington, J. M. & Nelson, M. (2003). Anatomy of a Rally Effect: George W. Bush and the War on Terrorism. *PS: Political Science and Politics*, vol. 36, No. 1, 37–42.
- Kelman, C. H. (1970). The Role of the Individual in International Relations: Some Conceptual and Methodological Considerations. *Journal of International Affairs*, vol. 24, no. 1, 1–17.

- Kovačević, M. EU's Revised Enlargement Methodology: Emperor's New Clothes As the New Iron Curtain Falls in Europe. *Međunarodni problemi* vol. LXXIV, no 3, 339–365.
- Le Monde-AP-AFP. „Putin says Daria Dugina's killing is a 'vile crime'“, *Le Monde*, 22 August 2022.
- Leeds, M. A., Stiles, M., Nagorski, T., Rood, J. & Labbate, M. „The Ukraine War in data: Russia acknowledges nearly 6,000 war dead (the real figure is probably much higher)“, *The Grid*, 22 December 2022.
- Osborn, A. „Explainer: What does Vladimir Putin's 'partial' mobilisation mean for Russia's military machine?“, *Reuters*, 21 September 2022.
- Piontkovsky, A. (2015) „Putin's Russia as a Revisionist Power“, *Journal on Baltic Security*, vol 1, no. 1, 6–13.
- President of Russia, Address by the President of the Russian Federation (24 February 2022), 2022, Internet, <http://en.kremlin.ru/events/president/news/67843>, 10/01/2023.
- „Rusija i Ukrajina: ko je bila Darija Dugina i šta znači njeno ubistvo“, *BBC News na srpskom*, 24. avgust 2022.
- Rustamova, F. & Maxim, T. „What Secret Russian State Polling Tells Us About Support for the War“, *The Moscow Times*, 6 December 2022.
- Sanctions adopted following Russia's military aggression against Ukraine*, European Commission, 2022, https://finance.ec.europa.eu/eu-and-world/sanctions-restrictive-measures/sanctions-adopted-following-russias-military-aggression-against-ukraine_en, 30/12/2022.
- Sands, L. „Darya Dugina: Daughter of Putin ally killed in Moscow blast“, *BBC*, 21 August 2022.
- Schweller, L. R. (1994). Bandwagoning for Profit: Bringing the Revisionist State Back In. *International Security*, vol. 19, no. 01, 72–107.
- Scott, C. *Russian law bans journalists from calling Ukraine conflict a 'war' or an 'invasion'*, NPR, 2022, <https://www.npr.org/2022/03/05/1084729579/russian-law-bans-journalists-from-calling-ukraine-conflict-a-war-or-an-invasion>, 20/12/2022.
- Seddon, M., Olearchyk, R. & Foy, H. „Russia no longer requesting Ukraine be 'denazified' as part of ceasefire talks“, *The Financial Times*, 28 March 2022.
- Seddon, M., Stognei, A. & Schwartz, F. „Vladimir Putin warns war in Ukraine becoming 'extremely complicated'“, *The Financial Times*, 20 December 2022.
- Spannaus, A. *A Russian conservative view of Putin: interview with Alexander Dugin*, Aspenia Online, 2018, <https://aspensiaonline.it/a-russian-conservative-view-of-putin-interview-with-alexander-dugin/>, 10/01/2023.

- The Collective West Concept and Selected Western Actors (Germany, Norway, Estonia, NATO) in the Russian Media: Post-Crimea Dynamics*, Social Sciences Research, 2022, https://socialscienceresearch.org/index.php/GJHSS/article/view/3947/1-The-Collective-West_html, 24/2/2023.
- Treisman, R. „Russia arrests nearly 5,000 anti-war protesters over the weekend“, *NPR*, 7 March 2022.
- Trevelyan, M. „Russian politician files legal challenge over Putin’s reference to Ukraine ‘war’“, *Reuters*, 23 December 2022.
- Ukraine: civilian casualty update 3 January 2023*, United Nations – Office of the High Commissioner for Human Rights, 2023, Internet, <https://www.ohchr.org/en/news/2023/01/ukraine-civilian-casualty-update-3-january-2023>, 05/01/2023.
- United Nations’ General Assembly Resolution ES-11/1, 2 March 2022.
- VOA News, „Russian Public Support Dropping for War on Ukraine – British Defense Ministry“, *Voice of America*, 4 December 2022.
- Живојиновић, Д. (2008). Неокласични реализам у теоријама међународних односа. *Годишњак Факултета политичких наука*, vol. 2, бр. 2, 367–392.
- Петровић, М. (2019). *Настанак украјинске кризе: од политичке илузије Европске уније до битке за постсовјетску Европу*, Институт за међународну политику и привреду.
- Трапара, В. (2022). Перспективе односа Русије и САД у светлу рата у Украјини: ‘обуздавање 2’. *Међународни проблеми*, vol. LXXIV, бр. 4, 505–529.

**CLASH OF POLITICAL NARRATIVES:
FROM “PUTIN’S WAR” TO THE “COLLECTIVE WEST”**

Miloš PETROVIĆ

SUMMARY

This paper focuses on the investigation of the official political narrative in the context of the invasion of Ukraine. The author starts from the position that numerous phrases used by the European Union reflect the views of that organization on the unjustification of the attack and Russia’s guilt for causing the war (and related negative phenomena). In this sense, the author analyzes the use of expressions such as “Putin’s war”, “unjustified aggression” and other similar phrases, interpreting them in the context of the discourse on Russia’s responsibility for the conflict. An important subject of analysis in this research are the elements of the so-called civilizational ideology that occupies an increasingly visible role in the official Russian political discourse, where the main focus will be on segments of the Russian president’s speech when announcing the start of the attack on Ukraine. In this context, the author analyzes the use of phrases like the “collective West” in Vladimir Putin’s speeches, supporting the hypothesis that the Russian side does not perceive the Union as an equal rival, but rather as an exponent of American interests. In addition, the author is guided by the admixture of offensive classic realism in the interpretation of the Ukrainian war, as well as the individual level of analysis, trying to more closely illustrate the influence of Vladimir Putin in the formulation of attitudes, activities and political decisions in the context of the current war.

Keywords: political narrative, geopolitics, European Union, Putin, war in Ukraine.